

Què és una nació?

Nota introductòria a la traducció del text.

Què és una nació? és una conferència pronunciada per Ernest Renan a la Sorbona en març de 1882 i publicada posteriorment en el volum *Discursos i conferències* (1887). Aquest discurs, juntament amb la seva *Vida de Jesús* (1863) resta, encara ara, el text més conegut del pensador francès i constitueix una aportació bàsica a la teoria del nacionalisme republicà i liberal. És un text breu però fonamental que definí la nació com a voluntat de viure junts, i com a cohabitació de les diferències, deixant enrere la concepció romàntica, simbòlicament representada pel pensament de Herder que vinculava la nació a la sang, el terror dels pares i la tradició.

La teoria de la nació de Renan forma part de la tradició del racionalisme i del liberalisme polític. Està en el fonament mateix del que avui s'anomena "nacionalisme cívic" o "comunitarisme republicà", que es basa en el pluralisme democràtic, per oposició al "comunitarisme ètnic", restrictiu, obsedit pel tema dels orígens i que tendeix a veure la nació com una creació d'homages providencials capaços ells tots sols d'articular una comunitat.

El nacionalisme cívic s'entén millor si es posa en continuïtat amb els ideals que influïen en el desenvolupament de la democràcia representativa, particularment en la Declaració d'Independència dels Estats Units (1776) i en la Declaració dels Drets de l'home i del ciutadà de la revolució francesa (1789). Per formar part de la nació, Renan no demana cap compromís amb les arrels més o menys mítiques d'un poble, sinó que la considera un "referèndum quotidià", caracteritzant-la per "la voluntat de viure junts".

El context històric de *Què és una nació?*, cal cercar-lo en el context de la desfeta francesa del 1870 en la guerra franco-prussiana i en l'annexió d'Alsàcia-Lorena per part de l'imperi alemany. Renan es posiciona contra una visió romàntica de la nació metafísica i formula la tesi que el patriotisme es fonamenta en una herència passada que cal honorar, però sobretot en la voluntat, decidida, actual i present, de perpetuar-la.

Avui ens queda una mica lluny el llenguatge de Renan, per a qui una nació és una ànima, un principi espiritual, però el fons de l'obra continua essent vàlid. La nació com a voluntat de viure junts és un concepte i una praxi a reivindicar en temps d'individualismes radicals i pèrdua d'identitat. Especialment avui, invocar la nació es fa necessari quan vivim sota el pes de d'una globalització que es basa en l'economia però passa per sobre dels drets socials i de les persones. Renan és un pensador molt més actual del que de vegades es voldria fer creure, interessadament. Va escriure en 1887 que Europa estava abocada a guerres d'extermini perquè s'havia abandonat el principi de la lliure adhesió; afirmà "el dret de les poblacions a decidir la seva sort" i mantingué, contra el que afirmaven els tradicionalistes, que "la religió és irrevocablement un afer de gust personal". Pensava

també que les nacions, que van néixer un dia, també haurien de morir inexorablement. Com? La seva resposta fou clara: “la Confederació europea possiblement un dia les reemplaçarà”. Però afegí que “probablement no sigui aquesta la llei del segle que vivim”. Si això arriba a succeir, o no, dependrà de nosaltres, és clar.

Com a liberal, Renan sabia (i ho va escriure) que l’home no és esclau ni de la seva raça, ni de la seva llengua, ni de la seva religió, ni del curs dels rius, ni de la direcció d’un sistema de muntanyes. No existeixen ni tan sols les fronteres naturals, que han estat erigides sobre necessitats militars. Ni mai es pot reduir tampoc la nació a uns interessos econòmics. La nació es constitueix per una decisió lliure i conscient dels humans que la formen, amb les seves tradicions, però també amb un futur vinculat a la llibertat dels pobles i de les persones. Una nació és un ésser polític i històric que es concep a si mateixa i que construeix la seva identitat nodrint-se de la voluntat de viure junts en el passat i en el pervindre, per un ric llegat de records. El plebiscit de cada dia és l’element que determina la nació, avui com sempre.

Aquesta edició de *Què és una nació?*, és complementa amb la recuperació d’una conferència de Jordi Pujol que situa més àmpliament Herder i Renan en el context de les teories sobre el nacionalisme.

Ramon Alcoberro Torres